

Т. М. Картель

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Одеська державна академія будівництва та архітектури
м. Одеса, Україна

Г. В. Сивокін

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Одеська державна академія будівництва та архітектури
м. Одеса, Україна

СТИМУЛЮВАННЯ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-БУДІВЕЛЬНИКІВ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

Анотація. Статтю присвячено сновним проблемам в навчанні іноземної мови студентів інженерно-технічних університетів та будівельних академій, як й інших немовних вишів. На думку педагогів вищої школи, є недостатня мотивація навчання, нерівномірний рівень сформованості комунікативної компетенції першокурсників, а також надзвичайна обмеженість курсу за обсягом годин. Нагальна потреба сучасного суспільства у спеціалістах, які вільно володіють іноземною мовою в професійній діяльності, вимагає, перш за все, формування у студентів немовних вишів позитивної мотивації до вивчення іноземних мов.

Встановлено, що усвідомлення цілей навчання іноземної мови, не завжди є достатньо сильним мотивуючим засобом, здатним підтримати пізнавальну активність студентів-будівельників на відповідному рівні. Ця активність може бути підтримана функціонуванням процесуальних, актуально діючих мотивів (що спираються на пізнавальні інтереси студентів до мови, що вивчається), які ґрунтуються на трьох видах спонукань, що мотивують процес навчання іноземної мови студентів-будівельників. З одного боку, це потреби, що виокремлюються з психологічної моделі самої особистості (цілі, запити, перспективи), з іншого боку, це – пізнавальні інтереси, що виокремлюються з внутрішньої моделі навчальної діяльності, та функціонування соціальної мотивації студентів-будівельників, заснованої на потребі їх іншомовного спілкування із зарубіжними партнерами та фахівцями.

Конкретизовано, що оволодіння іноземною мовою є активною формою володіння умінням використовувати іноземну мову в реальних умовах у ситуації професійного спілкування студентів-будівельників, тоді як вивчення іноземних мов – це частіше всього засвоєння ними мовних форм – лексики, граматики тощо, і, як правило, невміння користуватися мовою в ситуації іншомовного спілкування.

Ключові слова: навчання іноземної мови, мотивація, оптимальна мотивація, формування оптимальної мотивації до оволодіння іноземною мовою, студент-будівельник.

Постановка проблеми. Держави всіх континентів тією чи іншою мірою вступають у міжнародні економічні відносини, пов'язані із обміном продукцією сільського господарства, залучають іноземні інвестиції та застосовують іноземні технології виробництва. Внаслідок цього, іноземна мова все більшою мірою стає одним з найважливіших засобів міжнародного професійного спілкування молодих фахівців-будівельників. Саме тому в Україні останнім часом все більше уваги приділяється проблемі викладання іноземних мов в інженерно-технічних університетах та будівельних академіях з урахуванням потреб майбутніх фахівців щодо набуття належного рівня іншомовної комунікативної компетентності.

Основними проблемами в навчанні іноземної мови студентів інженерно-технічних університетів та будівельних академій, як й інших немовних вишів, на думку педагогів вищої школи, є недостатня мотивація навчання, нерівномірний рівень сформованості комунікативної компетенції першокурсників, а також надзвичайна обмеженість курсу за обсягом годин. Нагальна потреба сучасного суспільства у спеціалістах, які вільно володіють іноземною мовою в професійній діяльності, вимагає, перш за все, формування у студентів немовних вишів позитивної мотивації до вивчення іноземних мов.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема мотивації навчальної діяльності досить широко висвітлювались у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях. Визначальною позицією є розуміння мотивації як системи спонукань (В. Асєєв, А. Маркова, Е. Шорохова, П. Якобсон); як детермінації поведінки в цілому (С. Рубінштейн); як рушійної сили процесу розвитку особистості, її пізнавальних потреб (Л. Божович, В. Ільїн, В. Сонін).

Натомість впродовж організації процесу формування оптимальної мотивації до оволодіння іноземними мовами студентами будівельних спеціальностей слід враховувати наявність певних суперечностей:

– між усвідомленням майбутніми фахівцями-будівельниками потреби оволодіння іноземною мовою професійного спрямування і недостатнім рівнем сформованості їх іншомовних комунікативних умінь і навичок;

– між фундаментальною теоретичною освітою майбутніх фахівців-будівельників і недостатнім рівнем їх підготовки до іншомовної взаємодії з іноземними учасниками професійного спілкування.

Метою даної статті є висвітлення провідних концептуальних і методичних засад, що сприяють вдосконаленню процесу формування оптимальної мотивації до оволодіння іноземною мовою професійного спрямування студентами будівельних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. Ставлення студентів будівельних спеціальностей до процесу засвоєння знань визначає специфіку їх мотивації до оволодіння іноземною мовою у зв'язку із специфікою самого предмету «Іноземна мова професійного спрямування». Оскільки специфіка іноземних мов полягає у її «безпредметності», то викладач означеного навчального курсу повинен конкретизувати «предмет», наповнити іноземну мову змістом відповідно до запитів та професійних інтересів студентів-будівельників. Ця риса іноземних мов пов'язана з іншою, а саме: «безмежністю» іноземних мов як предмету вивчення. Особливістю іноземних мов є і те, що ніякі уривчасті знання їх окремих аспектів не мають самостійної цінності (на відміну від фахових дисциплін), лише цілісне володіння іноземною мовою дає усвідомлення її корисності [1].

Навчання іноземної мови передбачає осмислення культурної динаміки розвитку людства як поліфонії ціннісно-значущих норм буття людської спільноти, способів її життя, смислів і структури картин світу, принципів поведінки людей, які складаються в реальному історичному просторі та часі й відображають неповторний соціально-культурний досвід існування спільноти. Через це, навчання іноземної мови – це передусім передача іншомовної культури. Під іншомовною культурою розуміється все, що здатний принести тим, хто навчається, процес оволодіння іноземною мовою в навчальних, пізнавальних, розвивальних і виховних аспектах. Елементами змісту іншомовної культури виступають знання, навички, уміння, мотивація, які співвіднесені з такими аспектами навчання, як учіння, пізнання, розвиток, виховання. У такому розумінні компоненти іншомовної культури можна визначити як цілі навчання [1]. Оволодіння іноземною мовою розширює світогляд студентів, через нього вони одержують інформацію про країну, мова якої вивчається, про звичаї, культуру народів інших країн, більше дізнаються про свою рідну мову шляхом порівняння різних мовних явищ, форм, тим самим розширяється і їх загальнокультурний світогляд.

При навчанні іноземної мови студентів-будівельників необхідно враховувати умови, в яких відбувається організація їх пізнавальної та іншомовної мовленнєвої діяльності. З різноманітних чинників, що впливають на оволодіння іноземною мовою, можна назвати такі, як соціальний контекст, особистість студента-будівельника, мовне оточення й умови навчання іноземної мови. Саме умови навчання легше за все змінити і пристосувати до соціального й мовного середовища й особливостей кожного студента. При цьому дуже важливе значення має мотивація до оволодіння іноземною мовою, яка повинна бути об'єктом пильної уваги викладача іноземної мови в процесі її навчання, яка діагностується як: інтерес до іноземних мов; особиста зацікавленість у навчальному предметі; ставлення до професії; усвідомлення значущості іноземних мов для майбутньої професійної діяльності; академічна успішність; наявність допитливості й «пізнавального психологічного клімату в групі» [1].

Ми дотримуємося структурного підходу до дослідження мотивації, обґрунтованого у роботах І. Іменітової, Н. Симонової, Д. Хасанбаєва, у яких структура мотивації при засвоєнні іноземних мов у виші представлена таким чином, як-от:

– у вигляді чотирьох мотиваційних орієнтацій: орієнтація на процес навчальної діяльності, орієнтація на результат навчальної діяльності, орієнтація на оцінку викладача й орієнтація на «уникнення неприємностей». Серед даних мотиваційних орієнтацій найзначущими компонентами виявилися внутрішні: процесуальний і результативний, з деяким переважанням процесуального (Н. Симонова);

– як дві групи: об'єктивні, пов'язані з умовами перебігу навчальної діяльності (зміст, організація, методи, цілі й задачі навчання), і суб'єктивні, пов'язані з самим суб'єктом навчання іноземної мови, його індивідуально-особистісними особливостями, досвідом тощо (початкове ставлення особистості до іноземних мов як предмету навчання і процесу його засвоєння; «особистісне значення» засвоєння іноземних мов; успішність навчальної діяльності);

– як проблеми когнітивних механізмів формування мотивації мовних дій і механізми навчання професійному спілкуванню іноземною мовою (Д. Хасанбаєв), доцільність побудови занять за однією і тією ж схемою (однотипність мовних зразків і регулярність їх надходження; зв'язність, єдність і послідовність подання матеріалу), щоб сформувати у студентів заучену модель ситуації з алгоритмом дій. У якості когнітивних механізмів, що мотивують і формують мовні дії, названо наступні психічні явища: когнітивно-цільові чинники, комунікативні засоби, перцептивні засоби, мнемічні процеси, когнітивна продуктивність.

Загалом, у процесі вивчення іноземних мов в немовному виші мотивація навчальної діяльності студентів не зазнає істотних змін у порівнянні з початковим рівнем. Більш того, у переважній більшості студентів відсутні мотиви, пов'язані з процесом вивчення іноземних мов, з самим предметом вивчення. Не з'являються ці мотиви і у більшій частині студентів під час навчання у вищому навчальному закладі. В основному мотивами вивчення іноземних мов в немовному виші є: мотиви широкого соціального характеру, пов'язані з необхідністю використання іноземних мов в майбутній професійній діяльності і для широкої освіти, тобто в цьому випадку можна швидше говорити про мотиви, що «розуміються», ніж реально діючі.

У той же час важливість і необхідність вивчення іноземних мов в немовному вищому навчальному закладі підкреслюється багатьма авторами [2]. Зокрема, функції іноземної мови як певного навчального предмету в немовному виші визначено в якості засобу формування професійної спрямованості студентів-будівельників; їх соціокультурного виховання й вдосконалення фахової підготовки [3]. Провідними завданнями навчання іноземної мови виділяються такі:

- формування, розвиток, виховання соціально-активної особистості;
- систематичне підвищення і поглиблення професійної компетентності студентів із застосуванням засобів іноземної мови;
- підвищення загальної культури, вдосконалення іншомовної комунікативної поведінки та іншомовного спілкування студентів.

Специфікою іноземної мови як навчального предмету в будівельній академії є те, що його вивчення не пов'язане безпосередньо з життєвими планами студентів і вони не завжди усвідомлюють доцільності її вивчення. Крім того, до сьогодні немає чіткої обґрунтованості цілей та набору вмінь, якими повинен володіти фахівець-будівельник відповідно до кваліфікаційної характеристики, через що в студентів переважає сформоване ще в середній школі негативне ставлення до іноземних мов як предмету дуже важкому, практично невіддатному до якісного освоєння.

Ураховуючи все вищесказане, постає питання про формування оптимальної мотивації до оволодіння іноземною мовою з метою підвищення ефективності навчальної діяльності з цією дисципліни і поліпшення професійної підготовки майбутніх будівельників в цілому. Термін «оптимальний» означає «якнайкращий для даних умов з погляду певних критеріїв» [3, с. 34]. Основними вимогами щодо організації процесу формування оптимальної мотивації студентів-будівельників до оволодіння іноземною мовою є такі: стимулювання їх пізнавально-комунікативної потреби; впровадження дидактично виваженого змісту навчального матеріалу професійної спрямованості, що має для студента виховне, розвивальне й загальноосвітнє значення; здійснення особистісно-зорієнтованого підходу.

Перша вимога припускає, що іноземна мова, як і рідна, – це засіб спілкування. Для спілкування необхідний мотив, потреба, яку і треба формувати. Друге – коли ця потреба буде сформована, треба запропонувати студенту відповідний наочно-смысловий зміст, який задовольняв би дану потребу. І третє означає, що саме студент з усіма його індивідуально-психологічними особливостями перебуває в центрі навчання, через що саме з позицій студента визначається мета заняття, рівноправні відносини між викладачем і групою, викладачем і студентом як партнерами спілкування.

Ставлення студентів-будівельників до предмету «Іноземна мова» як навчального предмету складається з двох компонентів: інтересу до нього й усвідомлення його значущості. Як правило, оволодіння іноземною мовою не забарвлене особистісним значенням, різко знижує його значущість та інтерес до нього, оскільки внутрішня мотивація студентів виявляється через три види: комунікативну (забезпечує

мовний намір і ситуативний інтерес), операційно-інструментальну (забезпечує процесуальний інтерес) і пізнавальну (забезпечує пізнавальний інтерес до предмету). До зовнішньої мотивації відноситься соціально-зумовлений (пов'язаний з громадянськими мотивами усвідомлення студентами соціальної необхідності, тобто значення навчання) й особистісно-зумовлений (такий, що забезпечує усвідомлення необхідності знання іноземних мов для майбутньої роботи, навчання) види. Всі мотиви вивчення іноземних мов правомірно об'єднати в чотири групи: мотиви, в основі яких лежить суспільна й особиста значущість предмету, що вивчається; мотиви, пов'язані з певним видом іншомовно-мовної діяльності; соціально-детерміновані мотиви; мотиви, в основі яких лежить усвідомлена необхідність вивчення іноземних мов поза зв'язком з особистими спонуканами іншого порядку.

Усвідомлення цілей навчання іноземної мови, як засвідчує наш власний досвід, не завжди є достатньо сильним мотивуючим засобом, здатним підтримати пізнавальну активність студентів-будівельників на відповідному рівні. Ця активність може бути підтримана функціонуванням процесуальних, актуально діючих мотивів (що спираються на пізнавальні інтереси студентів до мови, що вивчається), які ґрунтуються на трьох видах спонук, що мотивують процес навчання іноземної мови студентів-будівельників. З одного боку, це потреби, що виокремлюються з психологічної моделі самої особистості (цілі, запити, перспективи), з іншого боку, це – пізнавальні інтереси, що виокремлюються з внутрішньої моделі навчальної діяльності, та функціонування соціальної мотивації студентів-будівельників, заснованої на потребі їх іншомовного спілкування із зарубіжними партнерами та фахівцями.

Висновки. Для формування оптимальної мотивації учіння студентів-будівельників іноземної мови сучасному викладачу слід чітко визначити поняття «оволодіння іноземною мовою» і «вивчення іноземних мов», який повинен виходити не з умов засвоєння мови, а з якості цього засвоєння. Оволодіння іноземною мовою, в нашому розумінні, є активною формою володіння, умінням використовувати іноземну мову в реальних умовах у ситуації професійного спілкування студентів-будівельників, тоді як вивчення іноземних мов – це частіше всього засвоєння мовних форм – лексики, граматики тощо, і, як правило, невміння користуватися мовою в ситуації іншомовного спілкування.

При розмежуванні означених термінів ми схильні тлумачити термін «оволодіння» іноземною мовою як здатність студентів-будівельників адекватно формувати і формулювати той або інший уявний зміст за допомогою мови, а вивчення або засвоєння – як будь-яку форму активності суб'єкта з оволодіння іноземною мовою як засобом і способом висловлення думки.

Таким чином, незважаючи на достатньо велику кількість робіт із проблеми мотивації до оволодіння іноземною мовою студентів-будівельників, багато питань ще не знайшли ґрунтового розкриття. Відсутній системний підхід при аналізі чинників, що сприяють оптимізації означеного процесу. Конструктивні результати широкої наявності досліджень такого плану не реалізовано у створенні такої структури мотивації, де чинники, що оптимізують мотивацію студентів-будівельників, мали б своє системне віддзеркалення.

Перспективи подальших розробок вбачаємо в створенні моделі формування оптимальної мотивації студентів-будівельників до оволодіння іноземною мовою з урахуванням специфіки їх фаху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зимняя И.А. Лингвопсихология речевой деятельности. Ирина Алексеевна Зимняя. М. : Московский психолого-социальный ин-т ; Воронеж : Изд-во НПО „Модек”, 2001. 432 с.
2. Актуальні проблеми та перспективи вдосконалення підготовки конкурентоздатних фахівців: Матер. наук.-метод. конф. 3-4 грудня 2001 року. К., 2001.
3. Рідель Т.М. Професійна мотивація та її роль у формуванні мотивації до вивчення іноземних мов в аграрному вузі. Т.М. Рідель. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : зб. наук. пр. Ч. 2. Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2010. С. 356-361.
4. Маркова А.К. Формирование мотивации учения: Кн. для учителя / А.К. Маркова, Т.А. Матис, А.Б. Орлов. М. : Просвещение, 1990. – 192 с.
5. Леонтьев А.Н. Психологические механизмы мотивации учебной деятельности. Алексей Николаевич Леонтьев. – Новосибирск : НГПИ, 1987.–92 с.

T. Kartel, H. Syvokin. Stimulation of future civil engineers motivation to learn a foreign language in the professional direction. – Article.

Summary. According to the higher school teachers the main challenges in a foreign language learning the students of engineering universities and building academies as well as other non-language high schools are lack of motivation training, irregular level of development of the communicative competence of freshmen as well as extremely limited terms of

the course hours. Urgent need of modern society for specialists who are fluent in a foreign language in their professional activity requires first of all the formation of positive motivation to learn foreign languages among the students.

It was determined that awareness of the purposes of learning a foreign language is not always strong enough motivating tool that is able to support a cognitive activity of future civil-engineers at the appropriate level. This activity can be supported by the functioning of the motives (based on the educational interests of the students to the target language), which are based on three kinds of impulses that motivate the process of a foreign language learning. These are needs marked out from the psychological model of the personality (objectives, questions, prospects. On the other hand, these are cognitive interests that marked out from the internal model of learning activities and the functioning of the social motivation of the future civil-engineers based on the need of their foreign language communication with foreign partners and specialists.

The ability to speak foreign language is the active form of the ability to use a foreign language in real situations in professional communication of the student-future builds while learning a foreign language is often a form of assimilation of language, vocabulary, grammar, etc. And as a rule it is the disability to use language in the situation of foreign language communication.

Key words: learning a foreign language, motivation, optimal motivation, formation of optimal motivation for mastering foreign language, student – civil-engineer.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5682/2022/37/28>

Ю. Б. Коваленко

кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри телерепортерської майстерності
Харківська державна академія культури
м. Харків, Україна

Т. О. Логінова

заслужений працівник культури України
завідувач кафедри телерепортерської майстерності
Харківська державна академія культури
м. Харків, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В АУДІОВІЗУАЛЬНІЙ ОСВІТІ

Анотація. Здійснено спробу систематизувати перспективні тенденції освітнього процесу в сфері аудіовізуального мистецтва та виробництва. Дослідження інноваційних методів та форм сучасної педагогічної діяльності доводить потребу трансформації традиційного підходу в кіноосвіті в бік залучення новітніх цифрових технологій з метою розширення секторів реалізації фахівців аудіовізуальної галузі.

Ключові слова: компетентнісний підхід, аудіовізуальні технології, інноваційні методи, інтеграція знань, синергетика.

Трансформації сучасного суспільства, обумовлені глобальними викликами сьогодення, призводять до вироблення нових цінностей та підходів у будь-якій діяльності. Не випадково дослідники визначають зміну картини світу й системи соціальних прагнень. Не оминає цей процес й галузь освіти, яка перебуває у перманентному відновленні та реформуванні. Характеризуючи сучасне середовище й колективну картину світу, В. Кремень висуває поняття “когнітивного суспільства”, у якому виділяє зосередження на творчій складовій мислення та прагненні до знань. Дослідник актуалізує також значення медіареальності як віддзеркалення світової моделі, де розвиток “нових цифрових технологій, інформаційного світу і медіарефлексії ідуть поруч” [4, с. 12]. Висування на перший план медіасередовища, яке зумовлює та впливає на комунікаційні процеси та доленосні рішення суспільних систем країн та континентів,